

2. ALDERDI KONTZEPTUALAK

Indarkeria jasaten duten emakumeek era askotako sintoma ez-espezifikoeekin jotzen dute osasun-zerbitzuetara. Profesionalek horietarako tratamendu sintomatikoa ematen diete, kasu gehienetan genero-indarkeriako egoeraren bat izan daitekeela susmatu gabe.

Genero-indarkeria diagnostiko diferentzialean sartzea osasunaren ikusmolde biopsikosozialaren eta osasun-arretako genero-ikuspegiaren eskutik doa. Horrek emakume horien medikalizazioa eragiten duten joera profesionalak saihesten ditu, zenbaitetan osasuneko langileak omisiozko indarkeria egitera iristen baitira. Osasun-sisteman medikalizatzeko joerak depresio- edo antsietate-diagnostikoak eta tratamendu farmakologikoak sortzen ditu, egoeraren azken kausa haren bikotekideak edo bikotekide ohiak eragindako indarkeria izan daitekeela ikertu gabe.

1. ZER ULERTZEN DUGUN GENERO INDARKERIATZAT

Ez dago emakumeen aurkako indarkeriaren arazoa izendatzeko definizio garbi eta ahobatezkorik. Nazio Batuen Erakundearen definizioa da onarpen zabalena duena: "emakume izatea oinarri duen edozein indarkeria, edo emakumeei kalte edo sufrimendu fisikoa, sexuala edo psikologikoa eragin diezaiekeena. Horren barruan hartzen dira aipatutako ekintza horien mehatxuak, derrigortzea edo arbitrarioki askatasuna kentzea, publikoan zein pribatuan gertatuta ere"; eta kausak estrukturalak direla aitortzen du².

Espainiako Estatuan, 1/2004 Lege Organikoak, Genero-indarkeriaren aurka oso-osoko babesa emateko neurriei buruzkoak, gizonak emakumeei ezartzen dizkieten botere-harremanen ondorioz erabiltzen duten indarkeria aipatzen du "horien ezkontide direnek edo izan direnek, edo horiekin antzeko maitasun-harremanak dituztenek edo izan dituztenek, nahiz eta elkarbizitzarik ez izan"³. Genero-indarkeria kontu pribatua ez dela aitortzen bada ere, neurriak afektibitate-harremana dagoenean edo izan denean besterik ez dira aplikatzekoak. Geroztik, Haurrak eta Nerabeak Babesteko Sistema aldatzen duen 8/2015 Lege Organikoak Genero-indarkeriaren aurkako Lege Organikoan egiten dituen erreformek aldatu egiten dute adingabeen izaera. Izan ere, zeharkako biktima izateari uzten diote eta genero-indarkeriaren zuzeneko biktimatzat hartzen dira gaur egun.

² NBE (1993).

³ 1/2004 Lege Organikoa, Genero-indarkeriaren aurka oso-osoko babesa emateko neurriei buruzkoa.

Berriki, Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako VII. Planak (2018), 4/2005 Legeak, otsailaren 18koak, Emakumeen eta gizonen berdintasunerakoak, egiten duen definizioarekin bat, eta emakumeen aurkako indarkeria eta etxeko indarkeria prebenitzeari eta haren aurka borrokatzeari buruzko Europako Kontseiluaren Hitzarmenari (Istanbuleko Hitzarmena, 2011ko maiatzaren 11koa) jarraikiz, emakumeen aurkako indarkeriatzat hartzen du generoan oinarritutako indarkeria oro, zeinak berekin dakarren edo ekar dezakeen emakumeek kalte edo oinaze fisikoa, sexuala, psikologikoa eta ekonomikoa jasatea, baita mehatxuak, bortxa eta askatasun-gabetze bidegabeak ere, bizitza publikoan edo pribatuan.

Gida honetan, bikote-harreman heterosexualetan gizonarengandik emakumearengana eta haien seme-alabengana egiten den indarkerian jartzen da jarduteko fokua, Estatuko indarreko legerian ezarritakoari jarraikiz. Gainera, jarduteko ildo irekiagoa planteatzen du, emakumeek emakume izate hutsarengatik jasaten dituzten indarkeriak osasun-sistematik goiz detektatzea eta horien aurka laster esku hartzea bermatzeko, "gaixotasunaren jatorria (desparekotasuna) trata dezan, eta ez ezinbestean gehien ikaratzten gaituen sintoma (indarkeria)"⁴. Genero-indarkeriaren motarik ohikoena indarkeria psikologikoa, fisikoa eta sexuala dira (glosarioan definituak).

1.1. EMAKUMEEN AURKAKO INDARKERIAREN SAILKAPENA

Kategorizatorik ohikoena emakumeen aurkako indarkeria eta etxeko indarkeria prebenitzeari eta haren aurka borrokatzeari buruzko Europako Kontseiluaren Hitzarmenak⁵ ezarritakoa da:

- Indarkeria psikologikoa.
- Indarkeria fisikoa.
- Sexu-indarkeria, bortxaketa barne.
- Jazarpena.
- Ezkontza behartuak.
- Emakumeen genitalen mutilazioak.
- Abortu eta antzutzte behartua.
- Laguntza edo konplizitatea eta saiakuntza.

Literatura gehiena bat dator baieztatzen duenean indarkeria fisikoa, psikologikoa eta sexuala direla emakumeen aurkako indarkeriak hartzen dituen molde nagusiak. Dena den, ez da ahaztu behar emakumearen aurkako beste

⁴ Gómez Fernández I., 2017.

⁵ Istanbuleko Hitzarmena, 2014.

indarkeria-molde batzuk ere badaudela, hala nola indarkeria estrukturala, indarkeria politiko-instituzionala, indarkeria espirituala, ziberindarkeria edo gorroto-indarkeria.

Osasunaren Mundu Erakundeak egiten duen analisiaren arabera, bizizikloan gertatzeko probabilitatearekin erlazionatzea da emakumeen aurkako indarkeria-moldeak bereizteko beste modu bat (1. taula).

1. taula. Genero-indarkeria bizitzan zehar

BIZITZAREN FASEA	INDARKERIA MOTA
Jaio aurrekoa	<ul style="list-style-type: none"> - Abortu selektiboa sexuaren arabera. - Amari haurdunaldian emandako tratu txarrek fetuarentzat dituzten ondorioak.
Hautzaro goiztiarra	<ul style="list-style-type: none"> - Emakumeen infantizidioa. - Indarkeria fisikoa, sexuala eta psikologikoa.
Hautzaroa	<ul style="list-style-type: none"> - Intzestua. - Nesken ezkontza. - Emakumeen genitalen mutilazioa. - Haur-pornografia. - Haur-prostituzioa. - Indarkeria fisikoa, sexuala eta psikologikoa.
Nerabezaroa eta helduaroa	<ul style="list-style-type: none"> - Aniztasun funtzionala duten emakumeez abusatzea (fisikoki zein psikologikoki). - Ezkonsariarekin erlazionatutako abusuak eta giza hilketak. - Sexu-jazarpena. - Haurdunaldi behartua. - Intzestua. - Pornografia behartua. - Prostituzio behartua. - Sexu-harreman inposatuak. - Emakumeen salerosketa. - Indarkeria gorteatzean eta ezkongaietan (azidoz erasotzea, bortxaketak...). - Indarkeria fisikoa, sexuala eta psikologikoa bikotean. - Indarkeria fisikoa, sexuala eta psikologikoa bikoteaz kanpo.
Zahartzaroa	<ul style="list-style-type: none"> - Alarguntsen hilketa. - Alarguntsen suizidio behartua. - Indarkeria fisikoa, sexuala eta psikologikoa.

Iturria: Osasunaren Mundu Erakunde (1998a, 1998b).

Ez dago tratu txar mota bakar bat, ezta horien testuinguru bakar bat ere, horietako asko baizik. Horien artean, gainera, emakumeen aurkako indarkeria-molde disimulatuak daude, eta espazio publiko zein pribatuetan betikotzen jarraitzen dira. Gizartean indarkeria sortzen duten beste portaera batzuk ere badaude, errepikakor bihurtu eta portaera sozial onartuak izatera iritsi direnak. Horrez gain, bikote-harreman berean zenbait indarkeria mota izan ohi dira aldi berean, eta, hortaz, ezin da ezarri bikotean indarkeria agertzeko patroia edo eredurik.

1.2. GENERO INDARKERIARI BURUZKO KONSTRUKTU TEORIKOAK

1.2.1. Sexu-genero harremanen eraikuntza genero-indarkeria bikotekidearen / bikotekide ohiaren esparruan ulertzeko

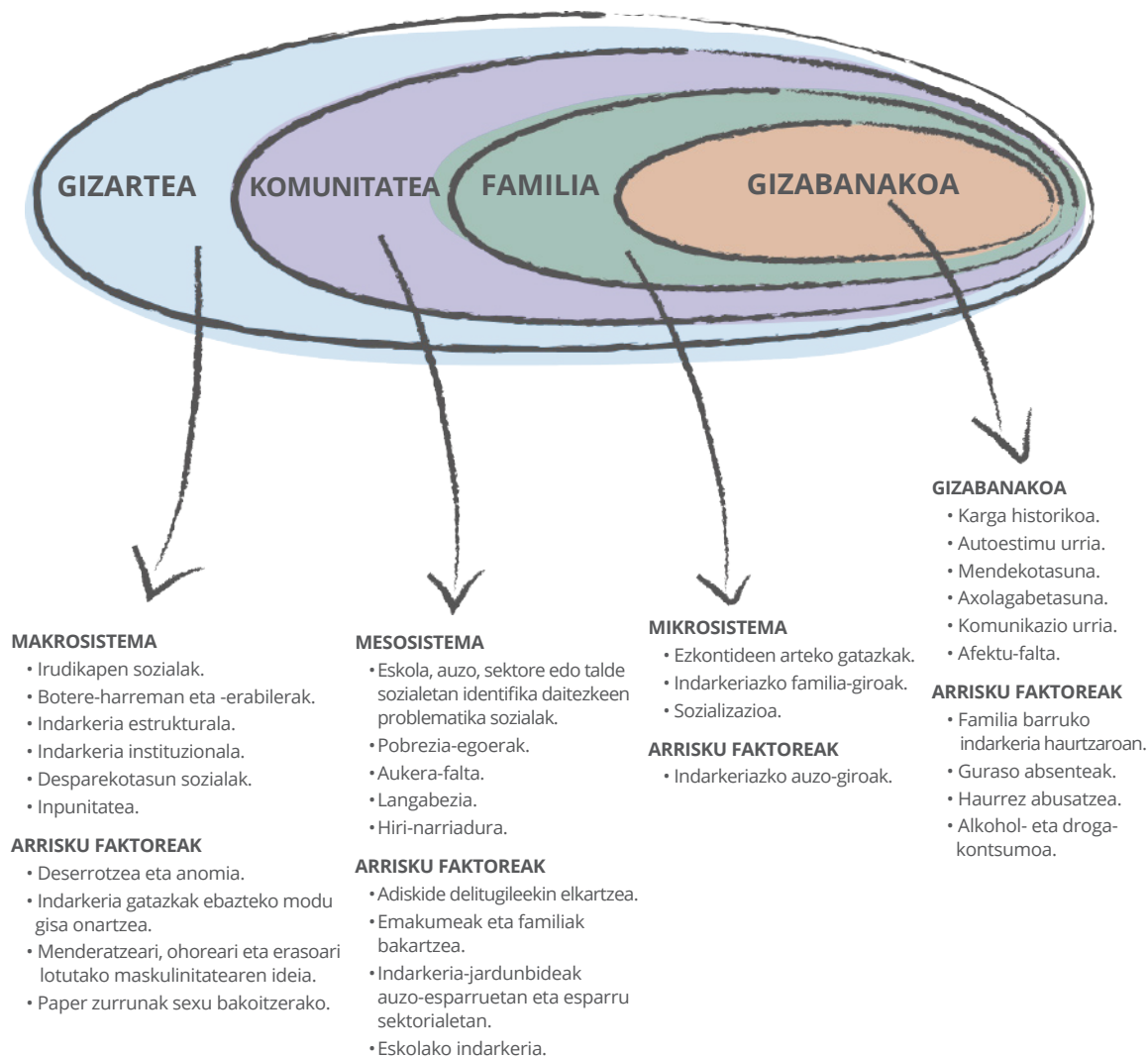
Kultura patriarkalak boterean, nagusitasunean eta kontrolean oinarritutako harremanak ezartzen ditu gizon-emakumeen artean. Emakumeentzat oso zaila da harreman horiek haustea, seme-alabak, familia, komunitatea eta gizartea oro har inplikaturik baitaude. Ildo horretan, gida honek ez du aztertzen LGTBI ikuspegia.

Esparru ekologiko integratuaren⁶ arabera, pertsona bakoitza harreman-maila ugarietan murgilduta dago —banakakoa, familiarena, komunitatearena eta soziala—, eta hor indarkeriaren zenbait adierazpen eta dinamika sor daitezke. Faktore pertsonalak, egoerari dagozkionak eta soziokulturalak erabakigarriak dira indarkeria-egoeran. Faktore horiek proposatutako lau mailetan eragiten dute (1. maila: historia pertsonala; 2. maila: mikrosistema; 3. maila: exosistema edo mesosistema; 4. maila: makrosistema), eta indarkeriaren aurkako babesa izan daitezke edo hura agertzeari bidea eman diezaiokete. Ereduak proposatzen du arrisku-faktoreak lau mailetatik abiatuta analizatzea, jakinik genero-indarkeria lau maila horietako edozeinetan eman daitekeela. Hori dela eta, begirada faktore kulturalen, sozialen eta psikologikoen arteko interakzioan jartzea da ereduaren asmoa (1. irudia).

⁶ Heise L.L. 1998.

1. irudia. Genero-indarkerian inplikaturako sistemen interrelazioa eredu ekologikotik azaltzea.

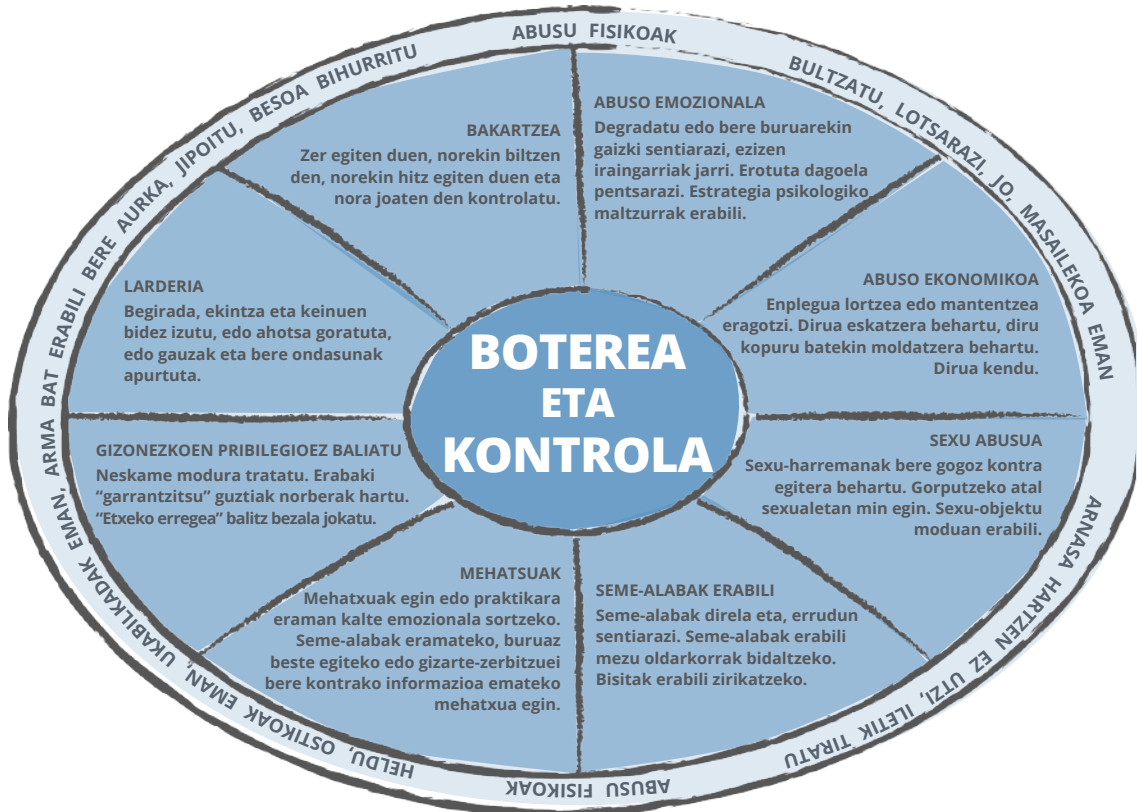

Iturria: Heise. L 1998.

“Boterearen eta kontrolaren gurpilak”⁷ esparru ekologikoa osatzen du, emakumearenganako indarkeria-harremanak ezartzeko gizonen arrazoiak arakatu-ta. Tratu txarren harremanetan boterearen dinamika eta kontrola zer-nolakoa den bistaratzea ahalbidetzen du. Harremanean boterea eta kontrola lortzeko beren bikotekideen aurka indarkeria erabiltzen duten gizonen sinesmenak eta jokabideak analizatzen dira, eta arau eta balio soziokulturalekin erlazionatutako gizonaren sinesmenak arakutzen dira (2. irudia).

⁷ Fleck-Henderson. 2004.

2. irudia. Boterearen eta kontrolaren gurpila

Iturria: Fleck-Henderson et al. 2004.

1.2.2. Generoan oinarritutako botere-eredua

Ekitaterik ezaren teorian oinarri hartuta, adierazten du generoan oinarritutako hierarkiak emakumeen eta gizonen betebeharrak asimetrikoak sorrarazten duela gizarte orok behar dituen jarduerak egitean (adingabeak eta gaixoak zaintzea, etxeko lana eta abar).

Emakumeen eta gizonen arteko botere-desparekotasunak lau oinarri hartzen ditu sostengu: baliabideen banaketa, betebeharrak sozialak, ideologia eta indarra. Indarkeriak berak ez ezik indarkeria erabiltzeko mehatxuak ere sortzen du ondorio hori.

Eredu horren pean lau oinarriek harreman dinamikoak mantentzen dute elkarrekin; beraz, botere-desparekotasuna gutxitzeko ahaleginek arrakasta izan dezaten, lau oinarrietan eragin behar da aldaketa. Eredu horretatik egiaztatzen da emakumeek beren bikotekide eta senitartekoei loturik dituzten betebeharrak (osasun-zainketak, etxeko lanak eta abar) azaltzen dutela emakumeen gutxiagotasuna eta beren bikotekideen boterearekiko harremana.

1.3. GENERO INDARKERIA BETIKOTZEN DUTEN MITOAK, ESTEREOTIPOAK ETA SINESMENAK

Mitoak honela defini ditzakegu: sinesmen estereotipikoak, eskuarki okerrekoak, baina pertsona gehienek egiazkoak balira bezala onartzen dituztenak. Bikotekidearen aurkako erasoa minimizatzeko, ukatzeko eta justifikatzeko balio dute, baita benetako arazoa ikusezin bihurtzeko ere.

Mito horien azpian dagoen izendatzaile komuna arazoa urrun kokatzea da, talde edo kolektibo espezifikoekin (immigranteak, langabeak eta abar) edo inguruabar biografiko edo pertsonalekin (familia desegituratuak, indarkeriazkoak eta abar) erlazionatuta, edo, bestela, indarkeria horren erantzukizuna berriz kokatu eta egile diren gizona gizonzkoengandik urruntzea.

Klasikotzat jotzen diren mitoak⁸:

- **Marjinaltasunari buruzko mitoak:** genero-indarkeria salbuespenaren alorrean kokatzen dute, taldetik beretik urrun dagoen eta salbuespenezko inguruabarren emaitza den zerbait balitz bezala mantenduta.
- **Tratu txarren emaleei buruzko mitoak:** indarkeriaraino eraman duten eta modu gutxi-asko esplizituan errutik libratzen duten erasotzailearen faktore pertsonalak nabarmentzen dituzte.
- **Tratu txarrak jasaten dituzten emakumeei buruzko mitoak:** erruaren zama haiengana eramaten dute eta gertatzen zaienaren erantzule egiten dituzte, bai haien ezaugarriren batek (nortasuna, estatusa, emozioak...) indarkeria erraztuko lukeelako, bai indarkeria onartuko luketelako edo haren eraginpean mantenduko liratekeelako.
- **Genero-indarkeriaren garrantzia minimizatzen duten mitoak** oso lokalizatuta dagoen unean uneko fenomenotzat hartzen dute; indarkeria psikologikoa ez da indarkeria fisikoa bezain larria; gizonak eta emakumeak berdin erabiltzen dute indarkeria bikotean.

Horiei mito berriak gehituko litzaizkieke, hots, neomitoak⁹:

- Guraso-alienazioaren sindromea (GAS), emakumeak manipulatzaileak direlako ideia indartzen duena, neska-mutilengan eragina izango bailukete aita ikusi nahi ez dezaten.
- Legeek "harreman normalak" direnak kriminalizatzen dituztela uste izatea.

⁸ Bosch, E. y Ferrer, V. A. 2012.

⁹ Lorente, M. 2009.

- Emakumeen sinesgarritasuna zapuztu nahi duen salaketa faltsuen ustezko ugaritzea.
- Gizonak sistemaren “benetako biktimak” direla uste izatea.

Mito negazionistek arazoaren garrantzia minimizatzea hartzen dute ardatz. Zalantzan jartzen dute indarkeria horri larria denik eta gertatzen denik ere. Emakume jakin batzuek sortu eta erabiltzen duten gehiegikeria dela uste dute, onurak lortzeko eta/edo gizonei kalte egiteko pentsatua, batez ere banantzeko edo dibortziazteko auzietan eta seme-alaben zaintza erabakitzekoetan.

1.4. INDARKERIAREN PROZESUA

Zergatik aguantatzen dute hainbeste emakumeek indarkeria eta tratu txarren egoeretan? Denbora luzean uste izan da emakume batzuek horrelako harremanetan irauten dutela osagai masokista sendoak eta mendekotasun emozionalari lotutakoak dituztelako. Errealitatea oso bestelakoa eta konplexua da. Batzuk bakarrik eta desesperatuta sentitzen dira, beldurra eta babesgabetasuna sumatzen dute eta kasu askotan, oraindik ere, merezi dutela uste dute.

Tratu txarren harremanak uzteko edo ez uzteko erabakiarekin erlazionatutako faktoreak hauek dira:

- Abusuaren ezaugarriak.
- Erabilgarri dauden baliabide materialak eta sozialak.
- Emakumearen tratu txarren aurrekariak.
- Emakumearen jarrerak.
- Harremanaren amaiera bere gain hartzeko gaitasuna.
- Beldurra.

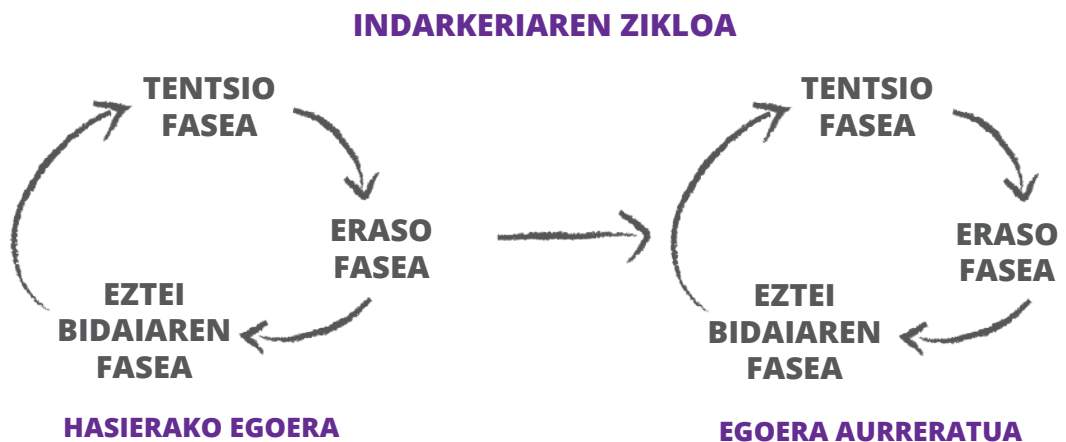
1.4.1. Indarkeriaren zikloa

Leonore Walker-ek ikertu zuen tratu txarrak jasaten dituzten emakumeak zergatik ezin diren irten egoera horretatik, eta “babesgabetasunaren eredu” edo “etsipen ikasiarena” erabili zuen horretarako. Eredu horren arabera, gertakari kontrolaezinen mende dagoen emakume batek — indarkeria-ekintzen mende kasu honetan— erreakzionatzeko edo ihes egiteko erantzuna blokeatuta geratzen den egoera psikologikoa sortuko du; emakumeak uko egiten dio aldaketak egiten saiatzeari, ikaratuta bizitzen ikasten du eta harremanaren egoeran aldaketak egitea ezinezkoa dela uste du. Tratu txarrak fase hauei jarraituz garatzen dira: a/ tentsioa metatzea; b/ indarkeria piztea/lehertzea edo fase akutua; c/ damua, lasaitasuna, adiskidetzea edo “eztei-bidaia”.

Tentsioa metatzeko fasean, hainbat gertakarik etsaitasuna areagotzen dute bikotean, emakumeak ulertzeko moduko arrazoirik izan gabe; denboraren poderioz gero eta sarriagoak dira indarkeriazko gertakari fisiko eta psikikoak. Indarkeria pizten/lehertzen denean, indarkeria fisikoa abian jartzen da, zenbaitetan abusu psikologiko eta sexualarekin batera. Damu-fasean gizonak barkamena eskatzen du, emakumearenganako jokabide maitekorra erakusten du eta berriz gertatuko ez dela hitz ematen dio (3. irudia).

3. irudia. Indarkeriaren zikloa

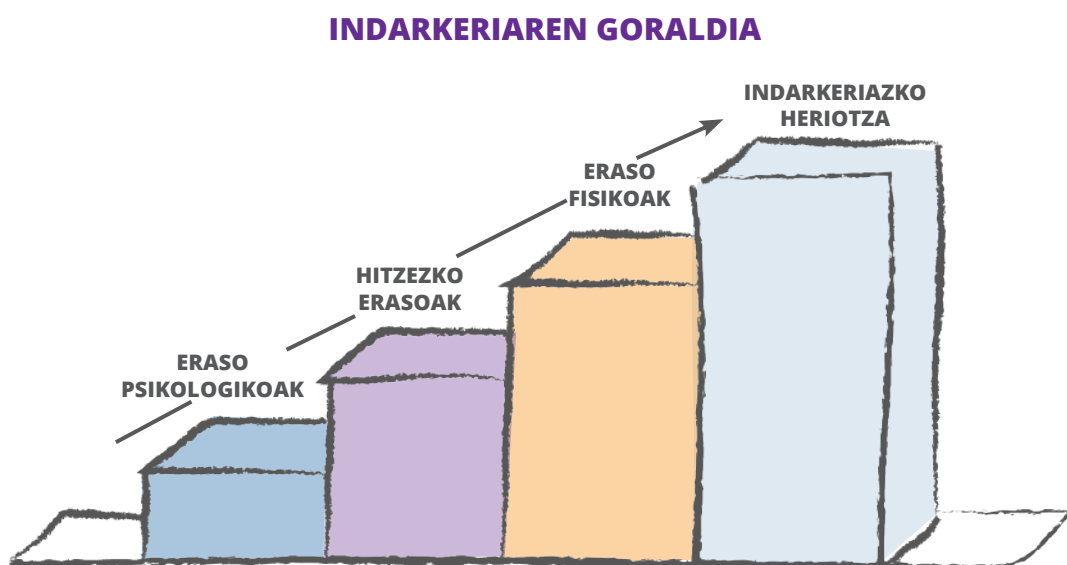
1.4.2. Indarkeriaren goraldia

Pixkanakako eta goranzko prozesu honetan, etapa bakoitzeko erasoen intentsitateak eta maiztasunak gora egiten du denbora igaro ahala. Erasotzaileak zaintzeko eta babesteko jarreraren itxura eta adierazpidea ematen dien abusu psikologikoko jokabideekin hasten da. Antzematen zailak dira, maitasun-itxura baitute, baina murriztu egiten dute emakumeak bere buruan duen konfiantza eta segurtasuna eta erreakzio-ahalmena. Egia esan, jokabide murriztaileak eta kontrolatzaileak dira, emakumearen autonomia apurka-apurka ahultzen dutenak, emakumea mendeko egoeran eta bakartuta uzten duten aldi berean.

Horien adibide dira, besteak beste, jeloskortasuna, zaintza, arroparen, adiskideen edo jardueren gaineko zentsura, ordutegiak eta etxetik kanporako irteerak kontrolatzea. Tratu txar fisikoen bezpera izaten diren jokabide horiek emakumeek normalean ez dituzte erasokortzat hartzen, bikotekidearen izaeraren adierazpentzat edo gizonezkoen ezaugarri nagusitzat (rol menderatzailea eta babeslea aldi berean) baizik. Normalak balira bezala barneratu dira, familian, eskolan edo kalean sozializatzeko prozesuen bitartez. Horregatik ez zaie behar besteko garrantzia ematen eta tazituki onartzen dira, eta horrek guztiak babesgabetasun ikasia eta kalteberatasuna sortzen du emakumeengan.

Indarkeriaren pixkanakako igoera, eraso fisikoetara eta are heriotzara iritsi arte, denbora luzean eman daiteke. Prozesu horretan areagotu egiten da erreferentzien, autoestimua eta segurtasun pertsonalaren galera. Hori dela eta, emakume biktimarentzat zaila da bera barnean hartu duen prozesu horren esanahia eta garrantzia antzematea eta ulertzea eta, gainera, ez da ohartzen zer-nolako arriskuan dagoen (4. irudia).

4. irudia. Indarkeriaren goraldia

Iturria: Larouche G. 1987.

1.4.3. Emakumeen ibilbide kritikoa: indarkeriaren zirkulutik irteteko zailtasunak

Herentzia sozialak eta patrio kulturek zati batean argitzen dute emakumeei tratu txarrak ematen dizkien gizonarekin bikote-lotura hausteko zailtasuna. Familia-unitatearen mesedetan, beren ongizate pertsonalari eta beren beharrei uko egiteko eskatzen zaie emakumeei. Emakumeak lotura-ardatz eta afektibitate-sostengutzat hartzen dira. Faktore ekonomikoak ere deskribatzen dira, hala nola baliabide ekonomikorik ez izatea edo familian seme-alaba txikiak edo mendetasuna duten beste pertsona batzuk izatea. Elkarrekin adostutako dibortzioa ukatzea edo migrazio-egoera irregularrean egotea izan daitezke emakumeek egoera horretan irauteari bidea eman diezaioketen beste faktore batzuk.

Osasunaren Erakunde Panamerikarrak honela definitzen du ibilbide kritikoa: emakumeek isilaldia eteteko erabakia hartzen dutenean exekututzen dituzten erabaki eta ekintzetatik eta, orobat, soluzio bila dabiltzanean aurkitzen dituzten erantzunetatik abiatuta eraikitzen den prozesua. Faktore bultzatzaileak eta inhibitzaileak dira, barnekoak (pertsonalak) eta kanpokoak (testuingurua), elkarrekin erlazionatu eta emakumeen subjektibotasunaren

gainean jarduten dutenak, laguntza eta soluzioak bilatzeko ibilbideari ekin eta jarraitzeko erabakian indartu edo ahultzen dituztenak.

Genero-indarkeriari ematen zaizkion erantzun sozialak hainbat kategoriatan sailka daitezke: osasuneko arreta-zerbitzuak; biktimentzako laguntza; erasotzaileekin esku hartzeko programak; komunikabideetako informazio-kanpainak; hezkuntza; lege-erantzunak... Indarkeria-egoeratik irteteko erraztasun edo zailtasun handiagoa edo txikiagoa faktoreen baturaren edo metaketaren arabera izango da. Emakume baten kasuan zenbat eta faktore negatibo gehiago bildu, hainbat eta txikiagoa izango da emakume horrek harremana uzteko probabilitatea. Baliabide asko dituen emakume batek ere zailtasunak izan ditzake egoeratik irteteko. Behar-beharrezkoa da ahalduntze pertsonala, kolektiboa eta politikoa. Ahalduntze-eskolak eta beste emakume batzuen sostengua garrantzizkoak izan daitezke indarkeria-egoeratik irteten laguntzeko. Faktore batzuek emakumeek laguntza eskatzea errazten dute eta beste batzuek, ordea, inhibititu egiten dute (2. taula).

2. taula: Faktore erraztaileak/inhibitzaileak

<p>EMAKUMEEK LAGUNTZA ESKATZEA ERRAZTEN DUTEN FAKTOREAK</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Emakumearenganako edo seme-alabenganako tratu txarren gogortasuna arian-arian handitzea. - Seme-alaben babesa. - Seme-alabak handitzean erasotzaileari aurre egitea. - Independentzia ekonomikoa. - Familiaren edo gizartearen laguntzako sareak izatea.
<p>EMAKUMEEK LAGUNTZA ESKATZEA INHIBITZEN DUTEN FAKTOREAK</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mendekotasun ekonomikoa. - Eginbeharraren aginduak. - Obedientzia. - Lotsa. - Errua. - Beldurra. - Muga materialak. - Familiaren eta gizartearen presioak.

Iturria: Emakumeen aurkako indarkeriari buruzko makroinkestak. 2015. Osasuneko, Gizarte Zerbitzuetako eta berdintasuneko Ministerioa.